

בענין לחם חלבי
אריה ליבוביץ

I. Introduction

A. General Issur.

1. פסחים דף לו. ובחיים דף צה. – dairy or meat bread.

B. Exceptions to the rule.

1. The gemara Pesachim - כעין תורה.

- a. רש"י לפסחים שם – small portions. How small does it have to be?
 - i. Mechaber - eaten in one sitting.
 - ii. Rama - eaten in one day.
 - iii. Aruch Hashulchan (97:4) - eaten by entire family in one day.
- b. רמב"ם מאכתות אסורות ט:כב – shaping the bread in an unusual way. How unusual?
 - i. Chachmas Adam - people from out of town should recognize it.
 - ii. Chavas Da'as - different than other bread in your house.
- c. שר"ע יורה דעה סימן צו סעיף א' – both Rambam and Rashi.

II. The nature of the prohibition.

A. May one pour a negligible amount of milk into the dough? אין מבטלין איסור לכתחילה

1. *Gilyon Maharsha* (97:1) - just like pouring into chicken soup.
2. *Nachalat Tzvi* (ibid.) - not subject to לכתחילה איסור.
3. Rabbi Herschel Schachter *Shlit"l*'s compromise approach - planning to eat with meat or dairy.
4. Additional possible leniency - limits of לכתחילה איסור.
 - a. בד"ה השולחן - includes giving hashgacha.
 - b. Rav Sobolofsky - may not include giving hashgacha.

B. If one reshapes or cuts down a dairy loaf of bread, is the bread then kosher?

1. *Chavat Da'at* (cited by פתחי תשובה צ"ג) - doesn't help to reshape after.
 - a. Rabbi Belsky's leniency - baked by a non-Jew.
2. *Chochmat Adam* (50:5) and *Aruch Hashulchan* (97:8) - dividing into smaller pieces.

C. Understanding the root of the disputes - איסור גברא או איסור חפצה.

1. Utensils used with dairy bread - similar to dispute about bishul akum.

III. Practical applications.

A. English muffins.

1. Rabbi Menachem Genack *Shlit"l*'s explanation for english muffins - unusual shape and small portions.
2. Rabbi Herschel Schachter *Shlit"l*'s explanation for english muffins - בטל בששים.

B. Cakes - only applies to the types of bread normally eaten with meat.

C. Printing the word "dairy" on the package - only works if it is an איסור גברא - not relied on anymore.

1 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לו עמוד א

כדאמר להו רבי יהושע לבניה: יומא קמא לא תלושו לי בחלבא, מכאן ואילך - לוושו לי בחלבא. והתניא: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה! - אלא הכי קאמר: יומא קמא לא תלושו לי בדובשא, מכאן ואילך - לוושו לי בדובשא. - ואיבעית אימא: לעולם בחלבא, כדאמר רבינא: כעין תורא שרי, הכא נמי: כעין תורא.

2 - תלמוד בבלי מסכת זבחים דף צה עמוד ב

אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה; כיוצא בו אין טשין את התנור באליה, ואם טש - כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור

3 - רש"י מסכת פסחים דף לו עמוד א

כעין תורא - מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב.

4 - רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה כב

אין לשון העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה, שמא יאכל בה בשר, ואין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת אסורה עד שיסיק את התנור שמא יאכל בה חלב, ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה צניקת כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב הרי זה מותר.

5 - שולחן ערוך יורה דעה סימן צו סעיף א

אין לשין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר. כיוצא בו, אין אופין פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב. כגב: ולכן נוכגין ללוש פת פס חלב צחג כשצעות, גם צשומן לכבוד צבת, כי כל זכ מחשב כדצר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת. וכ"ש פלאד"ן או פשטיד"א, דמותרין (כגכות ש"ד). ואין לחפות שום פת פס פלאד"ן או פשטיד"א צתנור, דחיישינן שמא יוצב מן צשומן על הפת. ואם צ צתחיו, דינו כאלו נילוש עמו (צ"י צסס כגכות אשיר"י) ונוכגין לשום כטפילה צפי צתנור (צ"י צסס כגכות ש"ד). ואפילו כוא צמחצת, נוכגין לכחמיר לכחלכ.

6 - פתחי תשובה יורה דעה סימן צו ס"ק ג

ששינה צורת הפת - עיין בתשובת מהרי"ט ח"ב סי' י"ח שכתב דאין מועיל שיניי רק בביתו אבל לעשות הפת מרובה למכור בשוק אסור דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע ע"ש. ועיין ח"ד שכתב עוד דשינוי אין מועיל רק כששינה בשעת אפיה דלא היה עליו איסור כלל אבל לעשות שינוי אחר שכבר נאסר אינו מועיל וכן לחלקו להרבה ב"א שיגיע לכ"א דבר מועט אסור כיון שכבר נאסר ונעשה נבלה ע"ש וכן דעת הפמ"ג דלא ככו"פ בשם זקינו. וכתב עוד בתשובת מהרי"ט שם דהא דאסור אם ליכא שינוי דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה מותר ללוש אותם עם שומן ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה דדינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה ע"ש עוד טעמים לזה:

שיעור בענין החיוב להמתין בין אכילת בשר ואכילת מאכלים חלביים

I. The Source in the גמרא.

- A. Difference between eating meat first and eating milk first.
- B. Mar Ukva and his father.
 - 1. Rif - this is the minimum shiur.

II. The opinions of the Rishonim.

- A. washing out the mouth - רבינו תם והלכות גדולות (הו"ד בתוס' חולין דף קד:).
- B. new meal - שיטת התוספות חולין דף קה.
- C. six hours - רוב ראשונים.

III. Halacha.

- A. six hours - רמ"א in יש מדקדקים and שולחן ערוך.
 - 1. Shach - anybody who has a תורה ריח
 - a. special people - כף החיים
 - b. average people - לבוש
- B. new meal - י"א שהבא הרמ"א.
- C. one hour - מנהג הרמ"א.
 - 1. Gra is the possible source for this.
 - 2. the גר"א is not talking about this - כריתת ופליתי.

IV. The various מנהגים.

- A. שולחן ערוך, רמ"א, ש"ך - Six hours
- B. מנהג הרמ"א - One hour
- C. רמב"ם (כשש שעות), מאיר"י (שש שעות או קרוב לו) - Five plus hours
 - 1. The logic for this approach - Rav Ovadia Yosef - they didn't have clocks.
 - 2. ערוך השולחן וחכמת אדם - can't adopt a more lenient minhag.
- D. רבינו ירוחם - Three hours
 - 1. logic for this approach - דרכי תשובה - winter days were shorter and so was the time between meals.

V. Other details.

- A. Somebody who is ill - ערוך השלחן - can rely on the most lenient rishonim.
- B. Children - we are lenient for two reasons.
 - 1. חולה שאין בו סכנה - they are a שבט הלוי
 - 2. they digest faster (even though the מאיר"י holds that six hours is normally halachically required)
 - a. the reasons for waiting between meat and dairy.
 - i. Tur - Fattiness of meat.
 - ii. Rambam - meat between the teeth.
 - b. Why does digestion matter, this is not the reason given for waiting between meat and dairy?
- C. If somebody is not sure if he waited long enough.
 - 1. ספק דרבנן לקולה - The lenient approach
 - 2. דבר שיש לו מתירין - The stringent approach
 - a. Defining the concept of דבר שיש לו מתירין
- D. One who started to eat dairy and then he realizes - can swallow some of it.
- E. ערוך השולחן, כף החיים, ראית הבדי השולחן? When does the clock start?

1 גמרא חולין דף קה.

ורקא' בעא מיניה רב אסי מרבי יותן כמה ישהה בין בשר לגבינה א"ל ולא כלום איני והא אמר רב חסדא יאכל בשר אסור לאכול גבינה יגבינה מותר לאכול בשר אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר א"ל ולא כלום נופא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה גבינה מותר לאכול בשר אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השנים מהו יקרי עליה ה"בשר עודנו בין שיניהם אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חסדא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למסד (6) עד השתא ואילו אנא ברא סעודתא הוא דלא אבילנא לסעודתא אחריתא אבילנא אמר

3 - תוספות חולין דף קד:

2 - תוספות שם

ר"מ: א לסעודתא אחריתא אכילנא. לאו בסעודתא סרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאחר אס סילק הסולתן וכיך מותר דלא פלוג רבנן :

4 - דרכי משה סימן פ"ט סק"א

ובהגהות שערי דורא (סי' עו ס"ק ב) רבים נוהגין להקל ועושין להם פשרה מרעתם להמתין שעה אחת אחר סעודת בשר וסלקו וברכו ואז אוכלין גבינה אע"ג דלא אשכחן טעמא ורמז לשיעור זה מכל מקום מי ימחה בידיהם הואיל והתוס' והראב"י מתירין אמנם הצנועים מושכין ידיהם עד מסעודת שחרית לסעודת ערבית עכ"ל וכן כתב בארוך (כלל מ דין רה זו) ונוהגים העולם להמתין שעה אחת מכ"ד ליום אחר ברכת המזון ואז אוכלין גבינה אפילו בלא קינוח והדחה אפילו בן אחר בשר

6 - שו"ע ורמ"א יו"ד סימן פ"ט

א " אכל בשר א [א] אפילו של ב חיה ועוף לא יאכל גבינה י אחריו (א) ב [ב] עד שישהה (א) שש שעות (ג) ואפילו אם שדה כשיעור י אם יש בשר בין השינים צריך להסירו והלועס לתינוק צריך להמתין :

הגה [ד] ואם מצא אחר כך בשר שני השייכים [ג] ומסירו ד' לרי"ך (ה) להדיח פיו קודם שיאכל גבינה (הר"ן פכ"ה) ד' [ה] ויש אומרים דאין לרייך להמתין שש שעות רק מיד אס סלקן [ג] וכיך ברכת המזון מותר על ידי קנוח והדחה (תוס' ומרדכי פ"ה והגהות אשיר"י וה"ס מיימוני פ"ט דמ"א וראב"י) [ו] והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין (ב) אחר אכילת הבשר (ג) שעה אחת וחולקין אחר כך גבינה מייקו לרייכים לנכד גם כן ברכת המזון אחר הבשר (ע"פ הארוך והגהות ש"ד) דאז הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לגדרי המקילין אכל בלא ברכת המזון לא מהני הממנה שעה ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון או אחר כך (ד"ע מהר"א"ל ולאפוקי א"ה) [ז] ואם מצא בשר בין (ד) שיניו אחר השעה ז' לרייך לנקרו ולהסירו (ד"ע ממשעות הר"ן ה"ל) [ח] ויש אומרים דאין לנכד ברכת המזון על מנה לאכול גבינה (ארוך) בשם מהר"ח (ג) אכל (ב) אין נזכרין בזה ויש מודקקים להמתין (ג) שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה [ח] וכן נכון לעשות :

5 - רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח

כח מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהן כדי שיעור [ג] סעודה אחרת והוא כמו שש שעות מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח :

7 - ש"ד יורה דעה שם

לעשות. וכ"כ מהרש"ל דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה ע"ש :

8 - כרתי ופליתי יו"ד סימן פ"ט ס"ק ג'

[ג] אחר אכילת בשר שעה א' הסר"ח דעתו ליתן טעם למנהג הזה מוזכר דקאמר מבלי לאכול שעה חדא וזה אינו דלשון שעתא כוונתו עם חדא ואינו נכרך בשעות העולם רק עם ומתכרס עד ערב קרוי ג"כ שעתא חדא אבל נראה זה אם להסתכן שעה חדא או שש שעות כהלכו בענין עיכול כי עיין בא"מ ס' קט"ד נמ"א ס"ק ט' דמחלה עיכול הוא לערך שעה וחומש וסוף עיכול שעה שעות והמקיל' משבו דהוי כשיעור מחלה עיכול לענין כהמ"ז דהו א"ל לנכד בסמ"ז א"כ אף לענין זה כבר נחשלו והלך לו ולכך מותר לאכול וכמעט מחמירין שעתא והמחמירי' כוללים בשר סוף עיכול דהוא שעה שעות כמ"ט המ"א שש ולכך צריך הממנה שעה שעות וזה ברור : וכגון למדנו דבעינן שעה שעות נשורי' ולא דעתא הסר"ח לומר בימי' קארי' וא"ל בחדת ערב ערב גבינה דהא הוי בין סעודה לסעודה ולפת"ש בעינן שיעור עיכול. וגם מה הגיד לו דנחורף באלל בחצות דזמן סעודה סובב בערב ודאי דאכולין כאשר עבדו כמה שעות בלילה וכי סעיכול או טעם הבשר עבר בחורף וימים קאריים ביומם מימים ארוכים ואין בזה ממש. ונראה אדרבה ית פתרון פס להחמיר דהא שעה ד' זמן סעודה לכל ומ"מ אין אוכלים רק לעת ערב כדלמריק בריש ברכות זמן ק"ש משעה שהעמי וכנס לאכול וכו' ובשבת וכו' שרי הימנייכו לא מתרחיק ליה וכו' דהוי אוכלים לעת ערב א"כ סמוני עם ממחית' בין סעודה לסעודה ח' ושעות וא"ך יסק דח"ח יהיו מקדימים הסעודה לכלי להמתין רק ו' שעות ומתבטל שעה ממעמי' ואינם אוכלים רק שתי שעות בלילה כי צריכים להסגלל ערבית ושעה אח"כ שעה א' והרי זה מסוון לכפי שיעור רוב הכריות ומ"ו שח"ח יהיו יותר ממכרס לאכול מן הסמוני עם אולי אפשר לסי דעת המכ"ס כהמ"א ס"ס ו' משמע דח"ח שעה שבעים אוכלים רק מחמירי' סוף שעה זא"כ אם אוכלים שבעים ולערב נגמר שעה הכי כאן רק ה' שעות אבל זה דוחק ובפרט לפמ"ש המחבר שם בח"ע דלכולין בשעה ולכן אין להקל כלל ואדרבה לפמ"ש יש מקום להחמיר עד שעה שמיים :

עוד נשאו ונתנו אתנו כמה שהם נוהגים לאכול
בביתנו אחר עוף, ואנו מחמירים עד שישהא שש
שעות או חמש כשיעור שבין מעודה למעודה
כדין האמור בבשר בהמה.

וג' ולולא דמסתפינא היה אמינא שאם חסר ממש שעות פחות מדצי
שעה מאתן אף לגדולים, שהרי כתב הרמב"ם כמו שש
שעות, וכ"ה בסי' ארחות חיים ח"ב (עמוד שלה). ובכל בו (סי' קו).
ובזמנים הראשונים לא היה מורה שעות מצוי, ובודאי שהיו מקילים
באומדנא, וידוע דכל תוך חצי שעה חשיב סמור, וכמ"ש רשב"ם
פסחים (קז:), אבל יותר מזה חשיב כמופלא, ולכן ה"ג יש להקל בהך
חצי שעה הסמוכה לשש שעות, ובג"ד לא שייך לומר כמ"ש בכתובות
(קד.) כל שיעורי חכמים כן הוא, שהרי לא נזכר בגמ' אלא מסעודתא
לסעודתא, ועכ"פ בבשר עוף יש להקל בזה, וביחוד כשיש צורך קצת,
יש מקום להתלות בזה בדברי המאירי הג"ל. והן אמת כי הגנת ורי"ם
בגן המלך (אות קנ"ד) כתב, דבעינן שש שעות בדיוק, כמו ארבעים
סאה במקוה טהרה, שאם חסר קורטוב אינו טובל וכו'. וכ"כ הכרח
שושן (כלל א סי' א). ע"ש. אך אין דבריהם מוכרחים. והמאירי בסי'
מגן אבות (סי' ט עמוד מזו) כתב: „חמש שעות או שש שעות“. ועי'
בשו"ת משה האישי (חי"ד סי' יד וס"ו). ע"ש. ומיהו למעשה יש
להחמיר בזה, וכמ"ש רבינו יצחק אהרן בשעת הדחק יש לו על מה
שש שעות. ע"ש. ומיהו המיקל בזה בשעת הדחק יש לו על מה
שיסמוך. הנלע"ד כתבתי. וה' יאיר עינינו בתורתו אמן.

11 - ערוך השולחן יו"ד סימן פ"ט סעיף ז'

ז' והיה שכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וז"ל וי"א דא"צ
להמתין שש שעות רק מיד אם סלק ובירך ברהמ"ו
מותר ע"י קינוח והרחצה והמנהג הפשוט במדינות אלו
להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת ואוכלין אח"כ
גבינה מיהו צריכים לברך ג"כ ברהמ"ו אחר הבשר
דאז היה כמעודה אחרת וכוונתו לאכול לדברי המקילין
אבל בלא ברהמ"ו לא מהני ההנהגה שעה [ופ"ק לא שש
שעות] ואין הילוק אם המתין השעה קודם ברהמ"ו או
אח"כ ואם מצא בשר בין שינוי אחר השעה צריך לנקרו
ולחטרו וי"א דאין לברך ברהמ"ו על מנת לאכול גבינה
אבל אין נזהרין בזה ויש סודקקים להמתין שש שעות
אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות עכ"ל וכן
הנהגה הפשוט בכל הפצות ישראל להמתין שש שעות
וחלילה לשנות ובהו נאמר פורץ גדר ונ"ל באדם
שאינו בריא שצוהו הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך
על דיעה זו בהמתנת שעה ובהרחת פיו אף שאין בו
סכנה וכן נער או נערה כחושם ורפואתם לשתות חלב
די להם בהמתנת שעה :

13 - כף החיים שם סק"ו

ו) בדידי כוכ עונדה שלחתי שאלתי צער ועצרו כמו
ד שעות שכתתי וחתתי לחוך פי מעט גבינה
קשה ולא זכרתי וזכי זה צימות החורף נראה דמותר
לצטע מעט כדי שלא תהיה צרכה לצטעם והטעם דבגס
דמנן פסק דבעין שש שעות מי"מ יש חולקים וס"ל דבסילק
ובינך סגי וכמ"ש מור"ם זכ"ה. גם ידוע סי' הכר"ח
דבחורף סגי ד' שעות ועם שהאחרונים חלקו עליו מי"מ
בג"ד כ"ע יודו כי כיכי דלא תהוי צרכה לצטעם. זכ"ל
ת"ד א"ר ב' זכ"ל א"ר ג' ועיין לקמן א"ר ח'.

12 - דרכי תשובה יו"ד סימן פ"ט ה' - ר'

שש שעות. פי' ביד יהיה צפוי"ל וכוונתו רק פי' זה של דב"ה לו ספק
אם יש שש שעות לר"ה ולמחר ולמחר עו שיכיל וזה שש שעות ולא מקילין
ממנו ספק דב"ה כיון דהו דב"ה לו מתירי מי"מ שלם למ"ס כמ"ס
לח"ו פי' ק"ב סק"ו כמ"ס ס"ל והל"ה חזקה דבר אלם יעשה כיון לא
יעשה למחר ש"ד והל"ה פי' ודבריהם שם (פ"ק ז') מילתא כאל לא ש"ד
ענין והל"ה דאל יסל לאסל דב"ה עשה גם למחר גם שעות ול"ע שש
רש"י בפי' ולח' מהכח שהמתין עם הנהגה מר"ב ה' סגולה להק' בזה הענין
ס"ל שש שעות כהמקור ס"ל למתן עם שעות והל"ה דל"ה למתן שש
כבר עבר עם שעות וז"ל דהו דב"ה לו מתירי מי"מ שלם למ"ס כמ"ס
ס"ל דב"ה ש"ל"ע דאל וז"ל ל"ה דאל עיקר הספק הוא בסוף ומתן
הוא לא יבא ל"ה סופר לשלם ולא דמי למתן ב"ה שגולה כיו"ס והוא
כי עיקר הספק על כה"ל ומי"מ דב"ה מתירי מי"מ שלם למ"ס כמ"ס
כמה ענינים הם ולא ש"ד דין והל"ה פי' כי יסל כה מי"מ ופי' בפי'
דברי שאל חסד ועם שגור ג"כ להק' בסוף אם לא עבר עם שעות מי"מ:
ועי' בפי' מעט אר"ם כהמרי בסוף פרק ב' מהל"ה מילתא למחרת ג"ל
כזה ועי' בפי' מותר לוח (לכ"ד מהל"ה ז"ל) דב"ה מעט מכהה מקשה
אלן מתירין אחר כבאי רק ג' שעות כקודם לפי' בק"ן ופי' למחר זה על
מה למתן ס"ל ולא פי' בחורף פי' כי כבר נזכר שיהיה למחרת ל"כ מילתא
מוכח דל"ע מתן פסם גם למחר ג' שעות מי"מ ועי' בפי' אר"ם כה"ל
מהו' גז"ל נזכר ע"י קצ"ד דב"ה ענינים לז"ה עינין כה"ל
ובחורף ענינים קאי ימתן מעט למ"ס. ומי"מ דב"ה כה"ל נזכר ע"ס
יראה של' ולא רק בדרך גילתא ומתן כה"ל. והשני כה"ל כמ"ס ע"ס כה"ל.
דב"ה דיעור זה דמי ששעות הוא חקף חלק רבנו מתעל"ס בין בק"ן זכ"ל
בדורף כה"ל יראה לו חלק עם שש רש"י בלתי נזכר סוף סק"ו. ובחורף
גריד"ה ל"ה ג' סגולה ג"כ מותר בן ענין כה"ל שש שעות וכן רש"י ע"ה
בפי' פ"ה סוף ניר"ד כ"ל פי' ה' ה' מהל"ה דב"ה טו"ל בזה ופי' ג"כ
דעיקר כה"ל טו"ל מל"ה למתן עם שעות בין בק"ן ובין בחורף ובין
עיקר ל"ה מי"מ לזכור כי ל"ה סה גם ד"ה למ"ס כי דהמנהג למחר
ולמחר עם שעות בין בק"ן ובין בחורף ופי' כה"ל סגולה כה"ל ס"ה
ולמחר נזכר עם ל"ה ועי"ה ע"ה בחורף כה"ל מ"ס ענין זה ולי"ה ס"ה
ולח' מינע"ל ל"ה ומה"ס כה"ל כה"ל למתן עם שעות ד"ה למתן
ישיר עם בין בק"ן ובין בחורף אל"ה פי' כה"ל סגולה כה"ל ס"ה
רק שש ה' ובחורף לבד מתירין עם שעות יש להם למתן קודם להש"ה
מינע"ל ולמתן עם שעות בין בק"ן ובין בחורף מי"מ ועי' כה"ל ופי'
כ"ל הפוזנות כ"ל א"ר מ"ו מהמ"ס אל"ה להק' כה"ל רק למתן עם שעות
ל"ה חקף וכן למתן על פ"ה עם ל"ה על פי' עיקר אל"ה ל"ה

ימן נח). ולפי זה נראה שמאחר שדעת הרמב"ם בתשובה (סימן פד) שאיסור רכה לבטלה הוא מן התורה, כמו שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כמו שדרשו חז"ל בכרכות (דף לג.), וכן דעת הגאונים, וכן פסק מרן בשלחן רוך (סימן רמו), יש להעדיף בנידון זה למעום כל שהוא ממאכלי חלב כדי ולא תהיה ברכתו לבטלה. ואפילו לדברי התוספות (ראש השנה לג.) וסיעתם

וסוברים שאיסור ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא וא, מכל מקום מכיון שלגבי איסור אכילת בשר וחלב שלא בסעודה אחת אין ואיסור ברור, שהרי הוא שנוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, ואילו לגבי איסור רכה לבטלה הוא איסור ודאי שיש לו גם כן סמך מן התורה, אין ספק מוציא יידי ודאי, ויש להעדיף בנידון זה למעום כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכן מצאנו כיוצא בזה להרמ"א בהגה, (א"ח סי' רע"א סעיף ה'), שאף נל פי שאסור למעום כלום לפני ההבדלה על הכוס במוצאי שבת, אם שכח בירך המוציא על הפת קודם שהבדיל, יטעם תחלה כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, שהרי אין מבדילים על הפת. ומרן החיד"א בשו"ת ברכה שם הביא שכן מתבאר בספר הבתים. וכן פסק בשלחן ערוך הגאון ר' זלמן (סימן רצט ע"ף כ). הרי שאיסור טעימה קודם ההבדלה נדחה מפני איסור ברכה לבטלה שהוא חמור ביותר. והוא הדין לכאן שרשאי למעום כל שהוא ממאכלי החלב שכירך עליהם לאחר סעודת בשר, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

אמנם לכאורה עדיין היה מקום לדון לפי מ"ש הרמב"ם (סוף פרק א' מהל' ברכות), והתוספות (ברכות מה.), שאכילת איסור אינה נחשבת אכילה, והאוכל דבר איסור אפילו מדרבנן אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, וכן פסק מרן בשלחן ערוך א"ח (סימן קצ"ו סעיף א'). לפי זה מה תועלת יש כמה שיטעם חלב כל שהוא בתוך שש שעות לאכילת בשר, והרי הוא כאוכל מאכל איסור שלא תיקנו חכמים עליו ברכה כלל, ונשאר עליו איסור ברכה לבטלה. אלא שיש לומר שזהו רק כשהמאכל אסור מחמת עצמו, אבל כאן המאכל מצד עצמו מותר, ורק השעה אוסרתו, מפני שאכל בשר לפני כן, ובאופן כזה תועיל הברכה אף לדעת הרמב"ם והשלחן ערוך. וכיוצא בזה כתב הבית חדש א"ח (סימן רד), שאפילו הרמ"ה בתשובה שסובר, שאפילו האוכל איסור במקום סכנה אינו מברך עליו כלל, יודה שהאוכל ביום הכפורים במקום סכנה צריך לברך. מפני שהמאכל מצד עצמו מותר והשעה אוסרתו, מה שאין כן אכילת איסור אפילו במקום סכנה אין לברך עליו כלל. ע"ש.

אלא דעיקר ספק שלי בקטנים שכגדילו קלת. וכיח ע"פ מה שמלחתי במאירי חולק ק"כ ח"ל: ויש מפרשים צד דדוקא קטן שאין צו כח לשכות שש שעות וסעודותיו חכופות זו לזו. ועולם ממחר בין באיסעמוכא בין צן בשניים. ומקילין צו כ לומר שלא ליתן שיעור שש שעות. אלא כל שהפסיק בסעודה זו וקבע לאכול פעם אחרת אפילו חוץ שש שעות, שהרי לא הזכירו כאן שש שעות אלא מסעודה לסעודה, ואע"פ שאין הדברים נראין מפני שסחם מסעודה לסעודה קאמר שכולו כשיעור שש שעות מיכא לגדול ושחם לא כן נחת דברים לשיעורי מ"מ צעוף מיכא יראה לי לדון כן מפני שנקל להתעכל ולהפקע שס צשר מעליו. יוהר משאר צשר ע"כ במאירי.

הנה דעת המקילין אפילו צצשר צכמה צקטן דס"ל דכיון דשיעור שש שעות לא נזכר בגמ' אלא מסעודה לסעודה וכיון דצקטן כו"ל צבר סעודה אחרת ממש מחמת מחירות עכ"ל אי"כ מותר מן הדין. אלא דהמאירי פקפק צו דאי"כ נחת דצריך לשיעורין. פי' דגם צגדול לפעמים יש לו מחירות עכול. וחכמים כשוו מדותיהם שש שעות, מ"מ צעוף סמך ע"ז לדינא דאיכא תרהי לטיבוחא מחירות עכול באיסעמוכא של צקטן ומחירות עכול צשר כעוף.

ואם הקול צו צרניו המאירי אע"פ שהכסיו שס לגמרי למנהג ספרד שהוא שיעת הרי"ף והרמב"ם ודעימי להמתין שש שעות מעיקר דינא דגמרא. אי"כ מ"כ"ש דשייך קולה המאירי לדין שצכרמ"א סי' פ"ט סי"א הביא גם שיעת המקילין כהחוס' ודעימי להקל צפחות. ונחי דרמ"א מסיים דנכון להמתין שש שעות, וכן הו"א מנהג חצותינו ורבותינו מאז ומעולם וחלילה לזלזל צו. מ"כ"ש לשיעור הרמ"א חנו מחשצנים גם עם הפוסקים המקילים לצורך, ומכ"כ כי צחכמת אדם כלל מ' דלצורך חולק קלת מותר אחרי שהיה עשה, ועיין ד"ת סימן פ"ב ס"ק כ'.

וא"כ צקטנים וצצשר עוף דהכריע המאירי להקל אפילו לשיעור מ"כ"ש לדין. אף די"ל דכיון דחומרתו שלנו מכה מנהג הראשונים חמירה דאולי הנכינו כן גם צקטנים. מ"מ לצורך עכ"פ יראה דשפיר איכא למסמך על הוראת המאירי צו.